

Målnummer:	Ö5155-10	Avdelning:	1
Domsnummer:			
Avgörandedatum:	2011-07-05		
Rubrik:	Svensk domsrätt i mål om vårdnad. Frågan om barnet har hemvist i Sverige ska i första hand prövas enligt bestämmelserna i Bryssel II-förordningen även om det i målet saknas anknytning till någon annan EU-stat.		
Lagrum:	<ul style="list-style-type: none">• Artikel 8.1 i Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen)• 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap		
Rättsfall:	<ul style="list-style-type: none">• NJA 1983 s. 359• NJA 1987 s. 600• NJA 1999 s. 166• EU-domstolens dom den 2 april 2009 i C-523/07, A• EU-domstolens dom den 22 december 2010 i mål C-497/10 PPU, Mercredi		

REFERAT

Attunda tingsrätt

M.B. och A.W. har gemensamt sonen O., född 2003. Enligt dom av Svea hovrätt den 20 november 2008 har A.W. ensam vårdnaden om O.

M.B. väckte i januari 2010 talan mot A.W. vid Attunda tingsrätt och yrkade i första hand att han skulle få ensam vårdnad om O., i andra hand att vårdnaden skulle vara gemensam med sonen stadigvarande boende hos honom.

Vid sammanträde för muntlig förberedelse den 18 juni 2010, då A.W. inställde sig genom ombud, yrkade hon att tingsrätten skulle avvisa käromålet eftersom svensk domsrätt inte förelåg. Hon anförde vidare följande. Hemvistbegreppet ska ligga till grund för bedömningen och nämnda begrepp ska tolkas subjektivt. A.W. och O. har flyttat från Sverige, de är avregistrerade och A.W. har för avsikt att bo i Indonesien. A.W. har fast arbete, O. går i skola och de har bostad på Bali. Det sagda leder fram till att svensk domsrätt inte föreligger i vårdnadsmålet.

M.B. gjorde gällande att svensk domstol var behörig att pröva vårdnadsmålet och anförde vidare. Folkbokföringsorten den 1 november föregående år är av avgörande betydelse. Vid den tidpunkten var både A.W. och O. skrivna på Torpvägen i Järfälla. I ett mail den 21 december 2009 skrev A.W. till M.B. att hon och O. var på semester. A.W. var för övrigt folkbokförd på Torpvägen när stämningsansökan gavs in den 19 januari 2010. När tingsrätten hade telefonkontakt med A.W. den 22 januari 2010 hade hon kännedom om att en stämningsansökan hade getts in. Därefter lämnade någon annan in en anmälan om flyttning, med förfalskad underskrift, till Skatteverket. Genom beslut den 18 februari 2010 beslutade Skatteverket om avregistrering. Mot bakgrund av det anförda föreligger svensk domsrätt i vårdnadsmålet.

A.W. genmålde: En person kan redan från ankomstdagen anses ha hemvist på den nya orten. Det är således faktisk utflyttningstidpunkt som är avgörande. I förevarande fall skedde utflyttningen i december 2009. Uppgifter i folkbokföringen är av underordnad betydelse. Flytten hade varit planerad en längre tid, vilket även framgår av uppgifter i stämningsansökan. A.W:s avsikt har således varit klar och tydlig. Vad A.W. sagt till M.B. är av underordnad betydelse i ljuset av de förberedande åtgärder som hon vidtog under hösten 2009.

Sedan försök att nå en överenskommelse mellan parterna inte lett till resultat meddelade tingsrätten (rådmannen Jan Bengtsson) den 30 juni 2010 följande beslut:

Skäl

För att svensk domsrätt ska föreligga i mål om vårdnad om barn krävs att barnet har hemvist i Sverige. Svensk domsrätt har emellertid även ansetts föreligga då svaranden men inte barnet har hemvist i Sverige, men då i princip endast om en dom meddelad i barnets hemvistland inte skulle vara verkställbar i Sverige (NJA 1988 s. 538). Kärandens anknytning till Sverige i form av hemvist är dock inte tillräckligt för att grunda svensk domsrätt, och detta gäller oavsett om en utländsk dom i saken skulle erkännas och kunna verkställas i Sverige (NJA 1993 s. 65).

Svensk domsrätt kan i vissa situationer även föreligga till följd av rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen).

En definition av begreppet hemvist ges i 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap. Där sägs att den som är bosatt i en viss stat ska anses ha hemvist där om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Denna definition anses vägledande för tolkningen av andra svenska internationellt privat- och processrättsliga regler (Bogdan, Svensk internationell privat- och processrätt, s. 151 f.).

Uppgifterna i folkbokföringen är relevanta, men varken nödvändiga eller tillräckliga faktorer vid fastställande av hemvist enligt nämnda bestämmelse i 7 kap. 2 §. Avgörande är istället om bosättningen kan anses vara stadigvarande. I målet är upplyst att A.W. och O. har vistats i Indonesien sedan december 2009. Någon minimitid av föregående vistelse i det nya landet är i och för sig inte ett krav för att hemvist ska anses uppkomma. Kravet på att bosättningen ska vara stadigvarande innebär att personen i fråga ska ha för avsikt att stanna kvar i landet. Dock krävs inte att man har för avsikt att stanna kvar för all framtid; det räcker med att personen avser stanna tills vidare och inte har några definitiva planer på att lämna landet.

A.W. har anfört att hennes avsikt är att bo och arbeta i Indonesien och det är ostridigt att flytten varit planerad. M.B:s huvudsakliga invändning tar sikte på A.W:s och O:s folkbokföringsadress den 1 november 2009. M.B. har dock även lyft fram den omständigheten att A.W. i december 2009 uppgav att hon och O. var på semester samt att A.W. - genom en ansökan som inte A.W. undertecknat - först i februari 2010 avregistrerat sig i folkbokföringsregistret. Enligt tingsrättens mening inverkar dessa upplysningar i viss mån på bedömningen, men de förtar inte A.W:s avsikt.

I sammanhanget kan nämnas att det inte är fråga om ett olovligt bortförande eftersom A.W. har ensam vårdnad om O. Vidare noterar tingsrätten att det, för att rätten ska kunna pröva vårdnadsfrågan på ett tillfredsställande sätt, är nödvändigt att föreligga bevisning om barnets förhållanden och att denna

prövning svårligen kan ske när barnet är bosatt i ett annat land. Därutöver kan slutligen tilläggas att ett eventuellt avgörande i Sverige sannolikt inte skulle kunna verkställas i Indonesien.

Med hänsyn till vad som framkommit i målet finner tingsrätten att O. får anses ha hemvist i Indonesien med följd att svensk domsrätt inte föreligger, varför käromålet ska avvisas.

Slut

Tingsrätten avvisar käromålet.

Svea hovrätt

M.B. överklagade tingsrättens avvisningsbeslut i Svea hovrätt och yrkade att målet skulle återförvisas till tingsrätten.

A.W. bestred ändring.

Hovrätten (hovrättsråden Mona Wildig och Joakim Zetterstedt, referent, samt tf. hovrättsassessorn Jennie Dackmar) anförde i beslut den 20 oktober 2010:

Skäl

Utredningen i hovrätten är i huvudsak samma som vid tingsrätten. M.B. har i hovrätten därutöver åberopat ett utdrag från Försäkringskassans journal, daterat den 5 februari 2010, vilket avser ett telefonsamtal med A.W:s mamma. Av utdraget framgår att A.W:s mamma uppgett att dottern sagt att hon inte har någon adress, att hon åker runt och bor på olika hotell, att hon ser sig runt om hon kommer att stanna där eller inte och att A.W. hade ett eget företag i Sverige, men att hon inte längre har kvar företaget.

Svensk domstols behörighet att pröva mål om föräldraansvar i gränsöverskridande situationer följer av rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen). Av artikel 2.7 i förordningen framgår att föräldraansvar bland annat omfattar frågor om vårdnad och umgänge. Enligt artikel 8.1 är domstolarna i en medlemsstat behöriga i mål om föräldraansvar för ett barn som har hemvist i den medlemsstaten vid den tidpunkt då talan väcks. För det fall ingen av medlemsstaternas domstolar skulle vara behöriga enligt art. 8-13 ska behörigheten i varje medlemsstat bestämmas enligt den statens lag (art. 14).

Bryssel II-förordningen innehåller inte någon bestämmelse som närmare klargör vad som avses med begreppet "hemvist". Av EU-domstolens avgörande i mål C-523/07 följer att begreppet hemvist motsvarar den plats som avspeglar det förhållande att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och i familjehänseende. Härvid ska hänsyn tas till hur varaktig och regelbunden vistelsen i en medlemsstat är, förhållandena för vistelsen, skälen till vistelsen, förhållandena och skälen till att familjen flyttat till den andra medlemsstaten, barnets nationalitet, platsen och förutsättningarna för skolgången, barnets språkkunskaper samt dess familjeförhållanden och sociala band i denna medlemsstat. Föräldrarnas avsikt ska tillmätas viss betydelse. Exempelvis kan den omständigheten att föräldrarna förvärvar eller hyr en bostad i den medlemsstat som de flyttat till indikera att hemvist har flyttats. Det ankommer på den nationella domstolen att fastställa barnets hemvist mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet.

Det får anses ha framkommit i målet att A.W. under hösten 2009 sålt sin bostad, avregistrerat sin enskilda firma samt erhållit visum till Indonesien för ett år. A.W. hade vid tidpunkten för talans väckande även sagt upp sonen O:s skolplats. Det saknas skäl att ifrågasätta A.W:s uppgifter om att O. nu går i

skolan på Bali, även om det inte kan anses klarlagt att han gjorde det när talan väcktes. Den förhållandevis korta tid vistelsen hittills varat kan mot bakgrund av nu angivna omständigheter inte tillmätas någon avgörande betydelse för bedömningen.

Vid en samlad bedömning finner hovrätten att O. vid tidpunkten då talan väcktes inte hade hemvist i Sverige i den mening som avses i Bryssel II-förordningen. Enligt art. 14 i förordningen ska svensk domstols behörighet i sådant fall prövas med tillämpning av svensk nationell rätt.

Enligt 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap ska den som är bosatt i viss stat anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Hemvistbegreppet i 1904 års lag anses vägledande inom den autonoma svenska internationella privat- och processrätten även utanför den lagens tillämpningsområde. Underårigt barns hemvist antas i allmänhet sammanfalla med vårdnadshavarens hemvist, men antagandet bygger på en presumtion som kan motbevisas (se prop. 1984/85:124 s. 42 samt RH 1981:142). Förhållandena i förevarande fall är sådana att O. ska anses ha hemvist på den ort där A.W., som är ensam vårdnadshavare för O., har sin hemvist. Frågan är då var A.W. ska anses ha hemvist.

I den definition av hemvistbegreppet som finns i 1904 års lag ligger att personen i fråga har för avsikt att stanna i hemvistlandet. Avsikten torde man som regel kunna sluta sig till med ledning av de faktiska förhållandena. Det krävs härvid inte att avsikten är att stanna i hemvistlandet för all framtid. Normalt bör det vara tillräckligt att personen har för avsikt att stanna tills vidare och att hon inte har några definitiva planer på att lämna landet. Tiden för vistelsen i landet är dock inte ensamt bestämmande för bedömningen, utan hänsyn ska tas till samtliga förhållanden i samband med vistelsen. En viss betydelse måste således tillmätas frågan hur stark anknytning som föreligger till ett annat land, exempelvis hemlandet eller till tidigare vistelseland. Om alla band - bortsett från eventuellt medborgarskap - klippts av med detta land torde också en tidsbegränsad vistelse kunna anses innebära hemvist (prop. 1973:158 s. 80 f.).

Mot bakgrund av vad som framkommit angående A.W:s anknytning till Sverige och omständigheterna kring samt varaktigheten av hennes vistelse på Bali, finner hovrätten att A.W:s bosättning där är så stadigvarande att hon, och därmed också O., ska anses ha hemvist i Indonesien och inte i Sverige. Vid sådan bedömning är svensk domstol inte behörig att pröva M.B:s talan.

Slut

Hovrätten avslår överklagandet.

Högsta domstolen

M.B. överklagade och yrkade att HD skulle med ändring av hovrättens beslut undanröja tingsrättens avvisningsbeslut och återförvisa målet till tingsrätten för fortsatt behandling.

A.W. bestred ändring.

Målet avgjordes efter föredragning.

Föredraganden, justitiesekreteraren Miriam Kantor, föreslog i betänkande följande beslut:

Skäl

Omständigheterna i målet

1. A.W. och M.B. har gemensamt sonen O., född år 2003. De är samtliga svenska medborgare. Genom dom meddelad av Svea hovrätt den 20 november 2008 tillerkändes A.W. ensam vårdnaden om O. samt förordnades det om rätt till umgänge mellan M.B. och O. M.B. väckte den 20 januari 2010 talan om överflyttande av vårdnaden om O.

2. A.W. flyttade med O. till Bali i Indonesien i december 2009, där de båda fortfarande befinner sig. Det får anses klarlagt att A.W. dessförinnan - under hösten 2009 - sålt sin bostad, avregistrerat sin enskilda firma och erhållit visum till Indonesien för ett år. Vid tidpunkten för talans väckande hade även O:s skolplats sagts upp. Det saknas vidare skäl att ifrågasätta A.W:s uppgift att O. sedan den 18 januari 2010 är inskriven i en internationell skola på Bali samt att bostads- och arbetsförhållandena där har förverkligats i enlighet med A.W:s avsikter. De anges i den svenska folkbokföringen som avregistrerade den 16 februari 2010.

3. Frågan i målet är om svensk domstol är behörig att ta upp talan till prövning, dvs. om det föreligger svensk domsrätt.

Svensk domsrätt enligt Bryssel II-förordningen

4. Bestämmelser om domsrätt i mål rörande vårdnad och anslutande frågor finns i rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen).

5. Artiklarna 8-13 i förordningen innehåller bestämmelser om behörighet för medlemsstaternas domstolar i mål om föräldraansvar. Begreppet föräldraansvar omfattar bl.a. vårdnad och umgänge (artikel 1.2 a och artikel 2.7). Om ingen medlemsstats domstol utpekas som behörig enligt nämnda artiklar, ska enligt artikel 14 behörigheten i varje medlemsstat bestämmas enligt den statens lag.

6. Domsrättsreglerna i Bryssel II-förordningen rörande föräldraansvar går längre än vad som är nödvändigt för en samordning mellan EU-staterna, dvs. för att undvika kompetenskonflikter dem emellan. Frågan om barnet har hemvist i Sverige ska alltså prövas enligt förordningens bestämmelser även om det i målet saknas anknytning till en annan EUstat. (Se Maarit Jänterä-Jareborg, Harmonisering, samordning och ömsesidigt förtroende inom Europeiska unionen, SvJT 2005 s. 804 ff., på s. 826; jfr även artikel 14 "om ingen medlemsstats domstol är behörig".) Frågan om svensk domstol är behörig ska således i första hand prövas enligt bestämmelserna i Bryssel II-förordningen.

7. Enligt huvudregeln i artikel 8.1 ska domstolarna i en medlemsstat vara behöriga i mål om föräldraansvar för ett barn som har hemvist i den medlemsstaten vid den tidpunkt då talan väcks, dvs. när stämningsansökan ges in till domstolen (artikel 16).

8. Förordningen innehåller inte någon definition av begreppet hemvist. EU-domstolen har i två domar uttalat sig om hemvistbegreppets innebörd i förhållandet mellan två medlemsstater (se dom den 2 april 2009 i mål C-523/07, A, punkterna 37-44, och den 22 december 2010 i mål C-497/10 PPU, Mercredi, punkterna 47-56). Enligt EU-domstolen ska begreppet hemvist, i den mening som avses i artikel 8.1 i förordningen, tolkas så att det motsvarar den plats som avspeglar det förhållandet att barnet i viss utsträckning är integrerat i socialt hänseende och i familjhänseende. Härvid ska hänsyn tas till hur varaktig och regelbunden vistelsen i en medlemsstat är, förhållandena för vistelsen, skälen till vistelsen, skälen till att familjen flyttat till den andra medlemsstaten, barnets nationalitet, platsen och förutsättningarna för skolgången, barnets språkkunskaper, familjeförhållanden och sociala band i

denna medlemsstat. Det ankommer på den nationella domstolen att fastställa barnets hemvist mot bakgrund av samtliga faktiska omständigheter i det enskilda fallet. (Målet A, punkt 44.) Föräldrars avsikt att tillsammans med barnet bosätta sig i en annan medlemsstat kan visa sig genom vissa konkreta omständigheter, såsom att de förvärvar eller hyr en bostad i den medlemsstat som de flyttat till (målet A, punkt 40, och målet Mercredi, punkt 50). För att hemvistet ska kunna skiljas från en endast tillfällig närvaro måste vistelsen vanligtvis ha varat en viss tid för att den ska anses tillräckligt stadigvarande. För att hemvistet ska anses flyttat till den mottagande medlemsstaten har det dock framför allt betydelse att vederbörande har önskat, permanent eller stadigvarande, etablera centrum för sina intressen i denna medlemsstat. Vistelsens varaktighet är således endast en indikation vid bedömningen av om det är fråga om ett stabilt hemvist. (Se målet Mercredi, punkt 51.)

9. O. står under A.W:s ensam vårdnad, vilket innebär att hon har rätt att bestämma var O. ska bo. Omständigheterna är sådana att O. får anses ha samma hemvist som A.W. Utredningen i målet (se p. 2 ovan) ger vid handen att A.W:s och O:s flytt till Indonesien varit planerad. Hennes åtgärder inför flytten och att anmäla O. till skolgång på Bali i Indonesien får anses visa att A.W. avsåg att etablera sig och för en överskådlig tid ha centrum för sina intressen där. Trots den korta tid som förflutit från tidpunkten för flytten ska A.W. och O. vid tidpunkten för talans väckande inte anses ha haft hemvist i Sverige i den mening som avses i artikel 8 i Bryssel II-förordningen.

10. Bestämmelserna i de följande artiklarna 9-13 i förordningen grundar inte heller behörighet för vare sig svensk domstol eller någon annan medlemsstats domstolar. Av artikel 14 framgår att svensk domstol då kan grunda behörighet på svensk lag.

Svensk domsrätt på annan grund än Bryssel II-förordningen

11. Det saknas i svensk rätt lagregler om domsrätt för fall där en vårdnadsfråga uppkommer utan samband med äktenskapsmål. Av fast rättspraxis följer att svensk domsrätt föreligger i vårdnadsfall när barnet har hemvist här, dvs. samma regel som finns i artikel 8.1 i Bryssel II-förordningen. Svensk domsrätt har vidare under vissa förutsättningar ansetts kunna grundas på vårdnadshavarens hemvist. Enbart kärandens hemvist här är emellertid inte tillräckligt för att grunda svensk domsrätt, inte ens när denne har del i vårdnaden. (Se NJA 1999 s. 166 med hänvisningar.)

12. I 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap finns en definition av begreppet hemvist. Enligt denna ska den som är bosatt i viss stat vid tillämpning av lagen anses ha hemvist där, om bosättningen med hänsyn till vistelsens varaktighet och omständigheterna i övrigt måste anses stadigvarande. Definitionen har ansetts vägledande vid tolkningen av begreppet hemvist i andra internationella familjerättssammanhang (se bl.a. NJA 1983 s. 359 och 1987 s. 600).

13. Vid prövningen av om det rör sig om en sådan stadigvarande bosättning som anges i definitionen ska hänsyn tas till samtliga faktiska förhållanden i samband med vistelsen. Det saknas här anledning att göra någon annan bedömning av O:s hemvist än den som redovisats i det föregående (p. 9).

14. Svensk domsrätt kan således inte grundas på O:s hemvist. Med hänsyn härtill och då inte heller någon annan grund för svensk domsrätt finns, ska överklagandet avslås.

HD:s avgörande

HD avslår överklagandet.

HD (justitieråden Kerstin Calissendorff, Per Virdesten, Gudmund Toijer, Lena Moore, referent, och Johnny Herre) meddelade den 5 juli 2011 slutligt beslut i enlighet med betänkandet.

HD:s beslut meddelat: den 5 juli 2011.

Mål nr: Ö 5155-10.

Lagrum: Artikel 8.1 Rådets förordning (EG) nr 2201/2003 av den 27 november 2003 om domstols behörighet och om erkännande och verkställighet av domar i äktenskapsmål och mål om föräldraansvar samt om upphävande av förordning (EG) nr 1347/2000 (Bryssel II-förordningen) samt 7 kap. 2 § lagen (1904:26 s. 1) om vissa internationella rättsförhållanden rörande äktenskap och förmynderskap.

Rättsfall: NJA 1983 s. 359, NJA 1987 s. 600, NJA 1999 s. 166, EU-domstolens dom den 2 april 2009 i mål C-523/07, A, och EU-domstolens dom den 22 december 2010 i mål C-497/10 PPU, Mercredi.